

HEYDRICH

NA PRAŽSKÉM HRADĚ

PLÁNY, OPATŘENÍ A NÁZORY
ZASTUPJÍCÍHO
ŘÍŠSKÉHO PROTEKTORA

EMIL HRUŠKA

HEYDRICH

NA PRAŽSKÉM HRADĚ

E M I L H R U Š K A

HEYDRICH NA PRAŽSKÉM HRADĚ

**PLÁNY, OPATŘENÍ A NÁZORY
ZASTUPUJÍCÍHO
ŘÍŠSKÉHO PROTEKTORA**

**NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA**

© Emil Hruška, 2022

Cover Art © Lukáš Tuma, 2022

Photos © Archiv autora, ČTK, Wikimedia Commons, 2022

Drawings © Martin Ďásek, 2022

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2022

ISBN 978-80-278-0075-9 (print)

ISBN 978-80-278-1186-1 (ePub)

ISBN 978-80-278-1187-8 (mobi)

ISBN 978-80-278-1188-5 (pdf)

Obsah

Předmluva	7
Heydrich na Hradě	9
Heydrichovy projevy a zprávy	25
Prohlášení zastupujícího říšského protektora při přijetí protektorátní vlády dne 28. září 1941 v 16 hod.	26
Heydrichův projev v Černínském paláci dne 2. října 1941 k předním činitelům okupační správy (projev označovaný jako inaugurační)	29
Řešení „židovské otázky“	49
O možnosti zřizování ghatt v protektorátu	50
Provádění ghettizace	52
Projev při slavnostním znovuotevření Rudolfinu jako místa německého umění dne 16. října 1941	53
Poznámky z porady předních činitelů okupační moci o budoucím plánování v protektorátu, konané u Heydricha dne 17. října 1941	57
Heydrich a „stavovská myšlenka“	68
Záznam z druhé Heydrichovy plánovací porady, věnované problémům české a německé správy v protektorátu, konané dne 1. listopadu 1941	70
Heydrichova zpráva o situaci v protektorátu (16.) z 16. listopadu 1941, odeslaná Bormannovi do hlavního stanu ..	77

Takzvaná (svato)Václavská tradice a korunovační klenoty	81
Zápis o poradě řízené Heydrichem, konané 1. prosince 1941 a týkající se správní reformy v Čechách a na Moravě.	92
Nová protektorátní vláda	99
Z Heydrichova projevu k nově jmenované protektorátní vládě dne 19. ledna 1942.	100
Z Heydrichova projevu k vedoucím činitelům okupačních úřadů a funkcionářům NSDAP v protektorátu dne 4. února 1942	101
Proslov na německém shromáždění v pražské Německé opeře dne 15. března 1942	117
Proslov k dívkám z Pracovní služby a Válečné pomocné služby dne 17. března 1942 v Rudolfinu	119
Z předposlední Heydrichovy zprávy (20.) o situaci v protektorátu, datované 16. května 1942	122
Z Heydrichovy zprávy (21.) určené Hitlerovi, datované 18. května 1942 (zpráva poslední)	126
Heydrichův projev k zástupcům protektorátního tisku dne 26. května 1942 (projev poslední)	128
Proč by na mě moji Češi stříleli?	133
Heydrichův kult	137
Projev Heinricha Himmlera na státním aktu za SS-Obergruppenführera Reinharda Heydricha v Mozaikovém sále nového Říšského kancléřství dne 9. června 1942	137
Nadace Reinharda Heydricha aneb Heydrichovo dědictví.	149
Evropské koncepce včetně „evropské občanské války“	162
Pracovníci Nadace Reinharda Heydricha po válce.	165
Literatura a prameny.	168

PŘEDMLUVA

Napsat, že Reinhard Heydrich se navždy zapsal do české historie, je už klišé – jeho černou krvavou éru, byť jen osmiměsíční, prozkoumaly stovky článků, odborných statí, knih, dokumentárních i hraných filmů. Téma Heydrich bylo, je a bude z řady důvodů rozebíráno do detailů. Jeho původ, rodiče, manželka, děti, profesionální dráha všehoschopného hlavního říšského policajta a kata („Tak jsme, bolestně vyjádřeno, variabilní od ‚děvčete pro všechno‘ až po ‚odpadkový koš Říše‘,“ pravil Heydrich ke Dni německé policie v roce 1941), jeho vztahy s jinými nacistickými bonzy, a hlavně stále nedá spát atentát na něj: proč, jak, co se stalo či mělo stát, proč Gabčík nemohl vystřelit, kam zmizely preparované lebky parašutistů a tak dále. Reinhard Heydrich vládl protektorátu z Pražského hradu osm měsíců. Za tu dobu měl několik veřejných vystoupení, jejich obsah byl či nebyl utajován, vedl několik důležitých porad představitelů okupačního režimu, předkládal Adolfu Hitlerovi podrobné zprávy o své činnosti ve funkci zastupujícího říšského protektora. Stenografické záznamy z těchto vystoupení a porad se zachovaly, stejně tak jako některé zprávy určené Hitlerovi. Ovšem dosud nebyly všechny přeloženy do češtiny ani publikovány v pokud možno ucelené formě. Tato publikace se to snaží napravit.

Pokládáme za důležité ukázat, jakými směry se vedlo Heydrichovo uvažování ve vztahu k Čechům a k zemím Čech

a Moravy, jaké byly jeho (a říšské) koncepce a konkrétní plány, jak přistupoval k plnění zadané mu linie a uložených úkolů. Možná, že pro přiblížení Heydrichovy činnosti v protektorátu jsou tyto jeho „výstupy“ mnohem více vypovídající než podrobné historické studie. Je nutné poznamenat, že Heydrich byl špatným řečníkem, vyjadřoval se těžkopádně a mnohdy nesrozumitelně, zejména když sňal zrak z připraveného textu a mluvil spatra. Stenografické záznamy jsou toho důkazem – Heydrich odbíhal od započatých myšlenek, větu či úvahu často nedokončil a vracel se k původnímu textu. Jeho publikum samotné tak mělo mnohdy problém mu porozumět. Překlad do češtiny není bez úskalí, avšak veškeré citované dokumenty odpovídají originálnímu znění. Čtenář má tak možnost seznámit se nejen s Heydrichovými protičeskými plány a opatřeními, ale také nahlédnout do způsobu jeho myšlení a vyjadřování.

Také chceme v pramenech přiblížit, jaké byly (nejen) jeho plány týkající se germanizace lidí a prostoru včetně „konečného řešení“. Nemohli jsme tedy opomenout ani málo známou, ale důležitou Nadaci Reinharda Heydricha, za jejímž vznikem Heydrich stál a která po jeho smrti v teoretické rovině připravovala především rozvinutí germanizačních plánů. Ke konci války se její předáci zabývali „evropskou myšlenkou“ pro dobu poválečnou, sledující zachování německé hegemonie v Evropě.

Proto mají v této knize přednost prameny před autorskými komentáři a soudy. Čtenář si zcela jistě vytvoří svůj názor na Heydrichovo působení z výše Pražského hradu i na jeho obskurní, byť „vědecky“ zdůvodňovaný odkaz, vytvářený Heydrichovými odchovanci po jeho smrti.

HEYDRICH NA HRADĚ

Výnos Vůdce o zastupujícím vedení záležitostí říšského protektora v Čechách a na Moravě. Ze dne 27. září 1941.

Po dobu trvání nemoci říšského protektora v Čechách a na Moravě, říšského ministra svobodného pána von Neuratha, pověřuji SS-Obergruppenführera Heydricha zastupujícím vedením záležitostí říšského protektora v Čechách a na Moravě.

Vůdcův hlavní stan, dne 27. září 1941.

Reinhard Heydrich po příletu do Prahy dne 27. září 1941 dálnopisem k rukám Martina Bormanna:

Prosím o předložení následujícího hlášení Vůdci:

Můj Vůdce!

Poslušně hlásím, že dnes odpoledne jsem podle Vůdcova výnosu z dnešního dne převzal zastupující vedení záležitostí říšského protektora v Čechách a na Moravě. Oficiální převzetí proběhne zítra v 11 hodin ve služebním sídle na Hradčanech. Všechny politické zprávy a hlášení budu předkládat k rukám říšského vedoucího Bormanna.

Heil mein Führer!

Heydrich

SS-Obergruppenführer

Na Hrad přišel muž, kterému se jak za jeho života, tak po jeho smrti dostalo od jeho soukmenovců i odpůrců, ale i spisovatelů a publicistů jím se zabývajících, různých přezdívek a označení.

Blondatá bestie.

Mladý bůh smrti.

Ďábel v lidské podobě.

Ideální nacionální socialista.

Zosobnění nordického člověka.

Člověk rytířské podstaty.

Reprezentant národní rasové šlechty.

Technokrat par excellence.

Hitlerův nejzlovolnější kat.

Nacionálněsocialistický mučedník.

Nebo také – kvůli Heydrichovu vysokému mečivému hlasu – koza...

„S žádnou z veličin Třetí říše není spojeno tolik hádanek a tolik sporů jako s Reinhardem Tristanem Eugenem Heydrichem. Pro jedny byl hybným motorem vyhubení Židů, jiní mu přibásnili židovskou babičku. Na housle hrál tak, že to posluchačům až vhánělo slzy do očí, a jediným podpisem zavlekl tisíce lidí do koncentračních táborů. Byl vynikající výkonnostní sportovec, desetibojař a šermíř, ale po celý život mu zůstal hlas mutujícího pubescenta. Na vrcholu svého života dosáhl moci, která z něho učinila pána nad životem a smrtí ve Velkoněmecké říši i na územích obsazených německým wehrmachtem,“ napsal Günther Deschner.

Heydrich byl ústřední postavou provádění nacistické politiky teroru. Podílel se na všech rozhodnutích, která souvisela s budováním represivního aparátu SS v Říši a na okupovaných územích, byl spoluodpovědný za vyvraždění milionů Poláků,

Ukrajinců, Bělorusů, Čechů, ale i Němců. Jeho úloha „architekta“ masového vyhlazování Židů byla zvláště výrazná.

České obyvatelstvo protektorátu Heydricha téměř neznalo.

Bezpečnostní služba (SD) v Praze hlásila 2. října 1941: „Osoba SS-Obergruppenführera Heydricha [...] je Čechům z velmi značné části zcela neznámá. Mnoho Čechů se domnívá, že jde o diplomatické gesto vůdce, jenž nechtěl nasadit ze strany Čechů obzvláště nenáviděného sudetského Němce K. F. Franka, nýbrž vůdce SS ze staré Říše. Teprve postupně se začalo prosazovat poznání, že mezi zastupujícím říšským protektorem [...] a státním tajemníkem Frankem existuje naprostá shoda ohledně postupu vůči Čechům. Hovoří se o režimu SS.“

Protektorátní deníky přinesly v pondělí 29. května 1941 tuto zprávu České tiskové kanceláře vydanou předchozího dne: „Dnes dopoledne se ujal svého úřadu SS-Obergruppenführer generál Heydrich, zastupující říšského protektora a pověřený výkonem jeho funkce. Před 11. hodinou dopolední nastoupily na Hradčanském náměstí před hlavním vchodem do Hradu čestné setniny branné moci, zbraní SS a policie. Na obou velkých stožárech prvního hradního nádvoří vlály vlajky říšská a vlajka SS.“

SS-Obergruppenführer generál Heydrich se svým průvodem přijel na Hrad po hradní rampě, která byla vroubena špalírem obecenstva. Po uvítání státním tajemníkem SS-Gruppenführerem K. H. Frankem vykonal přehlídku čestných oddílů, při čemž hrála vojenská hudba. Na prvním nádvoří Hradu před Matyášovou branou očekávaly zastupujícího říšského protektora oficiální osobnosti. Byli tu Generalleutnant Speich jako zástupce zmocněnce branné moci u říšského protektora generála pěchoty Fridericiho v průvodu náčelníka generálního štábu plukovníka generálního štábu Longina, státní podtajemník SA-Brigadeführer

Dr. von Burgsdorff, posádkový velitel pražský von Briesen, důstojnické delegace veškerého vojska, krajský vedoucí NSDAP inž. Hoess, velitel pořádkové policie Generalleutnant Riege, velitel bezpečnostní policie SS-Obersturmbannführer Boehme, posádkový velitel SS-Oberführer Schwedler, přednostové odborů u říšského protektora ministerský dirigent Dr. Bertsch, ministerský rada Danco, ministerský rada Dr. svobodný pán von Gregory, dále vrchní finanční president Dr. Gross, generální státní zástupce Dr. Gabriel, president vrchního zemského soudu Dr. Buerckle, jakož i četní zástupci strany, státní a branné moci. Přítomné představil zastupujícím říšskému protektorovi generálu Heydrichovi státní tajemník SS-Gruppenführer K. H. Frank.

Za zvuků písně národa byla poté vztyčena na teresiánském traktu Pražského hradu vlajka říšského protektora. Nato se odebral SS-Obergruppenführer generál Heydrich se svými spolupracovníky a osobnostmi, které se dostavily k jeho uvítání, do recepční síně Hradu.“

Ještě toho dne vyhlásil Heydrich regionálně a časově omezené stanné právo. Už od 28. září 1941 byli popravováni a zatýkáni čeští odbojáři. Během tohoto stanného práva, které skončilo 20. ledna 1942, přišlo o život téměř 450 lidí, zatčeno jich bylo na pět tisíc.

Proč byl z faktického výkonu funkce odvolán Konstantin von Neurath a na jeho místo postaven Heydrich? Jako první bývá při objasnění po ruce jednoduchá teze, že Neurath podlehl intrikám K. H. Franka; teze sice jednoduchá, ale notně zavádějící. Ano, ti dva spolu mírně řečeno „neladili“. Neurath, pocházející z významného šlechtického rodu, zkušený politik s dlouho diplomatickou kariérou, Frankem v podstatě opovrhoval. Pokládal jej za šovinisticky omezeného sudetského Němce,

Konstantin von Neurath byl v dubnu 1939 před Pražským hradem uveden do funkce říšského protektora.

který se dostal do své vysoké funkce jen shodou okolností, jako výkonný nástroj říšské politiky v Čechách a na Moravě. Frank zase měl Neuratha za povýšence, který se vyhýbá řešení každodenních problémů v protektorátu a klade důraz na reprezentaci. Rozdíly a (nikoli podstatné) rozpory mezi Neurathem a Frankem byly velmi jednoduše prezentovány mezi obyvatelstvem jako „hodný a zlý“.

Konstantin von Neurath tak ztělesňoval jednu tvář okupační politiky: tu, jejíž „mírná“ podoba měla sloužit k dosahování nacistických cílů v Čechách a na Moravě s nejmenším možným vynakládáním okupačních sil a prostředků. Tvář, usilující o dezorientaci obyvatelstva a o zkorumpování jeho částí s vyústěním v kolaboraci. Jenže „Neurathova politická úloha v Praze byla možná pouze ve spojení s tou stránkou okupační politiky, kterou představoval K. H. Frank, a to nejen jako vyšší velitel SS a policie, nýbrž v širším smyslu jako realizátor konkrétní, všemi oblastmi života prostupující genocidní okupační politiky. K. H. Frank byl nejen znalý českého terénu, ale také ctižádostivě aktivní, na rozdíl od Neuratha, povzneseného nad denní realitou, pokud vyžadovala hlubší seznámení se s konkrétními problémy. Zdůrazňování rozdílů mezi Neurathovou a Frankovou politikou vytvářelo pro politické manévrování okupantů širší prostor. V pozdním létě se však potence dosavadní struktury okupační politiky vyčerpávala. Příčinou bylo nové vzednutí české rezistence, inspirované zahájením války proti SSSR“ (Kárný, Milotová).

V prvním období protektorátu měla „dvojjediná tvář“ (tedy Neurath jako „menší zlo“ a Frank jako „větší zlo“) nacistické politiky v podstatě relativní úspěch. A přitom nešlo o improvizaci či jakousi náhodnou konstelaci. Tato politika odpovídala základnímu strategickému cíli Německé říše v „česko-moravském

prostoru“ (tedy zajištění klidu v protektorátu a jeho maximální ekonomickou exploataci pro válečné potřeby) i konkrétním podmínkám období od března 1939 do července 1941. Tomuto cíli mělo být zatím podřízeno i „konečné řešení české otázky“ v podobě totální germanizace českých zemí a zničení českého národa jako takového.

Proč tedy byl Neurath nahrazen Heydrichem?

Na základě intrik samotného Heydricha?

Pro to neexistují důkazy. Ano, Heydrich sice podkopával Neurathovu pozici už jen tím, že naléhal na výrazné rozšíření kompetencí a vlivu SS v protektorátu, ale to samo o sobě nebylo důvodem Neurathova odchodu. (Dodejme, že sám Neurath počítal s návratem do Prahy a usiloval o něj. A Hitler potřeboval mít jej stále „ve hře“; dokonce po atentátu při rozhovoru s K. H. Frankem nevyklučoval Neurathův návrat na Hrad. Z funkce říšského protektora byl Neurath oficiálně odvolán teprve 24. srpna 1943, když Hitler potřeboval kamsi vhodně umístit ministra vnitra Wilhelma Fricka, aby jeho funkci mohl převzít Heinrich Himmler.)

Hlavní důvod odvolání Neuratha a jeho nahrazení Heydrichem nutno spatřovat ve všeobecném vývoji válečné situace po napadení Sovětského svazu Německem. Vstup Sovětského svazu do války způsobil v protektorátu prudký nárůst komunistického odboje, do té doby tlumeného tzv. paktem Molotov–Ribbentrop, ovšem nejen jeho, boje na východní frontě aktivizovaly i jiné odbojové organizace. Koncem srpna a začátkem září 1941 přerůstalo odbojové hnutí celkově na kvalitativně nový stupeň. Nabývalo na šíři a přecházelo také na vyšší, pro okupanty nebezpečné způsoby boje, zahrnující jak stávkový průmyslových závodech, tak diverze a sabotáže.

V září 1941 byl Hitler značně znepokojen nejen narůstajícími aktivitami odbojového hnutí, ale také, a to především, poklesem produktivity českého zbrojního průmyslu.

Říšské vedení bylo nuceno zásadně modifikovat dosavadní okupační politiku.

Vedle toho – jak se domnívá třeba historik Robert Gerwarth – spočíval další důvod příchodu Heydricha na Hrad v tom, že Hitler změnil názor a souhlasil s totální deportací Židů z území Říše. Podle Gerwartha nejspíš nebylo náhodou, že Heydrich, pověřený „konečným řešením“, se stal zastupujícím říšským protektorem právě ve chvíli, kdy Hitler rozhodl o deportaci Židů z Berlína, Vídně a Prahy. A kromě potlačení odboje v Čechách a na Moravě uvádí Gerwarth ještě třetí důvod vyslání Heydricha do Prahy: Heydrich měl přistoupit k praktické realizaci rasové politiky v protektorátu, což vedle deportace Židů znamenalo také přípravu germanizace, jež měla být naplno realizována po skončení války.

„Heydrichovi, který se vedle funkce šéfa RSHA ujal navíc nového úkolu v Praze – podle principu hromadění funkcí, v nacistickém režimu obvyklého –, přineslo jmenování zastupujícím říšským protektorem několik výrazných změn pro kariéru příznivých. Kromě povýšení do hodnosti obergruppenführera SS a generála policie, spojeného s novým úřadem, měl nyní příležitost realizovat podstatné prvky politiky SS v oblasti okupační a osídlovací politiky, aniž by se musel ohlížet – jak tomu bylo například v Generálním gouvernementu – na námitky protestujících byrokratů místní správy nebo představitelů strany. Kromě toho se jako zastupující říšský protektor a šéf okupačního režimu v Praze zodpovídal pouze a jedině ‚vůdci‘, a měl tak přímý přístup k Hitlerovi.“ (R. Gerwarth)

Generál Reinhard Heydrich, zastupující říšský protektor.

Na Heydrichův příchod a jím zavedené stanné právo příznačně reagoval protektorátní český tisk. Tak třeba *Lidové noviny* přinesly tento nabádavý úvodník z pera svého šéfredaktora Leopolda Zemana pod názvem „Důtklivá výstraha“ (úvodník, vycházející z Heydrichova proslovu před novináři v den jeho příchodu na Hrad, byl otištěn pod Heydrichovou fotografií): „Hledej v celých dějinách českého národa a nenajdeš druhého období, v němž by byl obtížen tak velikým podílem odpovědnosti

za budoucnost naší národní pospolitosti každý jednotlivý její jedinec, i ten nejmenší a nejposlednější, jako je právě doba, kterou žijeme. Bylo a zůstane snahou nepřátel Velkoněmecké říše, pokoušet se o rušení klidného vývoje věcí v oblasti Protektorátu Čechy a Morava. Záškodnictví, toť jejich poslední, docela marné útočiště po nesmírných válečných porážkách, jimiž je tato válka v zásadě již rozhodnuta ve prospěch Velkoněmecké říše. Moskevští a londýnští agenti – provokatéři v etheru pracují při tom bez jakéhokoliv osobního rizika, jež v plném rozsahu přenechávají svedeným [...] Kdo se dá dnes jimi svést, je ztracen. Ale zároveň uvaluje na své svědomí nesmírnou vinu, neboť se provinil na celém národě a jeho budoucnosti. Taková je skutečnost a nelze ji jinak okrášlit.

Události posledních dní bohužel ukázaly, že se vyskytli v českém národě jednotlivci a skupiny, na jejichž jednání Velkoněmecká říše reagovala rychlými a důležitými protiopatřeními. Zastupující říšský protektor SS-Obergruppenführer General Heydrich, jenž v den svého uvázání se v úřad učinil na pražském hradě závažný projev k německým a českým novinářům Protektorátu, prohlásil ve svých úvodních větách, že ke svému politování musil zahájit úřední činnost opatřeními, která byla vynucena chováním zaslepených jednotlivců a organizovaných skupin. Sděliv poté, že byl nucen na základě státně-policejních zjištění naříditi zatčení ministerského předsedy Eliáše a odevzdání jeho lidovému soudu jako velezrádce a zemězrádce, řekl zastupujícím říšským protektorem několik vět k těmto událostem [...] Český národ žije uprostřed evropského osudového prostoru, který je určován a veden německým národem. Obyvatelé tohoto prostoru naprosto nemohou provozovat nějakou politiku v zájmu Londýna a Moskvy, nýbrž musí loyálně a slušně všemi silami poskytovat společnou

obranu evropských životních zájmů, jak to činí president Dr. Emil Hácha, jemuž Vůdce plní dané slovo. Pro budoucnost tudíž platí jako hlavní směrnice zásada, že je třeba v tomto prostoru činit a vykonávat všechno, co slouží Evropě vedené Velkoněmeckem, a vystříhat se i potírat všechno, co jí škodí [...] Německý národ se svými spojenci sám bere na sebe všechny krvavé oběti tohoto evropského boje za svobodu a má tudíž právo žádat od obyvatelstva Protektorátu větší porozumění pro jistá odříkání, neboť při takovém polním tažení, promyšleném na dlouhou dobu, jsou samozřejmou nutností různá omezení, odříkání a oběti, s nimiž dlužno se smířit. Tam, kde jsou jist nedostatky, přesahující normál,‘ pravil v této souvislosti zastupující říšský protektor, ‚budu se v průběhu svého úřadování snažit o odpomoc, naleznou-li u většiny obyvatelstva příslušné porozumění.‘

V závěru svého projevu prohlásil zastupující říšský protektor, že vůči zlomyslným silám může vystupovat jenom s největší tvrdostí. Pokud jde o pasivní skeptiky, kteří se domnívají, že je třeba opatrně vyčkávat, očekává od nich v budoucnosti více víry a ospravedlnění oné důvěry, kterou obyvatelstvu Protektorátu přináší Vůdce i státní president [...]

Každému z nás budiž nyní ještě víc než kdy jindy vzorem státní president Dr. Emil Hácha, jenž v sobě ztělesňuje čestné češství, plnící upřímně a bez obmyslů důsledky, vyplývající ze státního aktu z 16. března 1939 v tom správném poznání, že takto se nejlépe slouží národu. Pro celou národní pospolitost se však musí stát události posledních dnů i se svými nezbytnými následky výstrahou co nejdůtklivější. Touto cestou nelze dále již ani krok. Vede do propasti.“

V neděli 28. září 1941 se Heydrich setkal s prezidentem Emilem Háchou.